

Himni, kantici i psalmi

(Predavanje na Institutu za crkvenu glazbu 30. kolovoza 2012.)

Prof. dr. sc. Adalbert Rebić

Ključne riječi: *himan, kantik, psalmi, molitva.*

Ovaj je članak predavanje sudionicima Dana crkvene glazbe. Sudionicima toga znanstvenog i praktičnog radnog sastanka govorim o himnima, kanticima i psalmima. Najveću pozornost obraćam psalmima tumačeći njihovu narav, podrijetlo, povijest psalterija, naslove, književnu vrstu psalama, te na kraju prikazujem psalme kao izvrsni primjer molitve.

Uvod

Pjevanje himana, kantika i psalama od drevnih vremena pripada poglavito klericima. U pjevanje himana uključuje se i puk, tako da on upada u kleričko pjevanje himana svojim doksologijskim završecima, tako da kler i puk naizmjenice pjevaju strofe. To je s vremenom uvjetovalo podjelu himna na strofe: jedne su strofe pjevali klerici, a druge narod. U rukopisima je bilo posebnim bojama obilježeno prvo slovo prve riječi u strofi, kako bi se znalo koje strofe pjeva kler a koje narod. Benediktinci su uveli pjevanje himana u *časoslov naroda Božjega*, tako da su svaki čas počeli jednim himnom (jutarnja, časovi, večernja i povečerje). Svaki čas je imao svoj himan. Dapače, pjevanje himana u časoslovima predstavlja vrhunac pjevanja pojedinog časa.

1.0. Himan

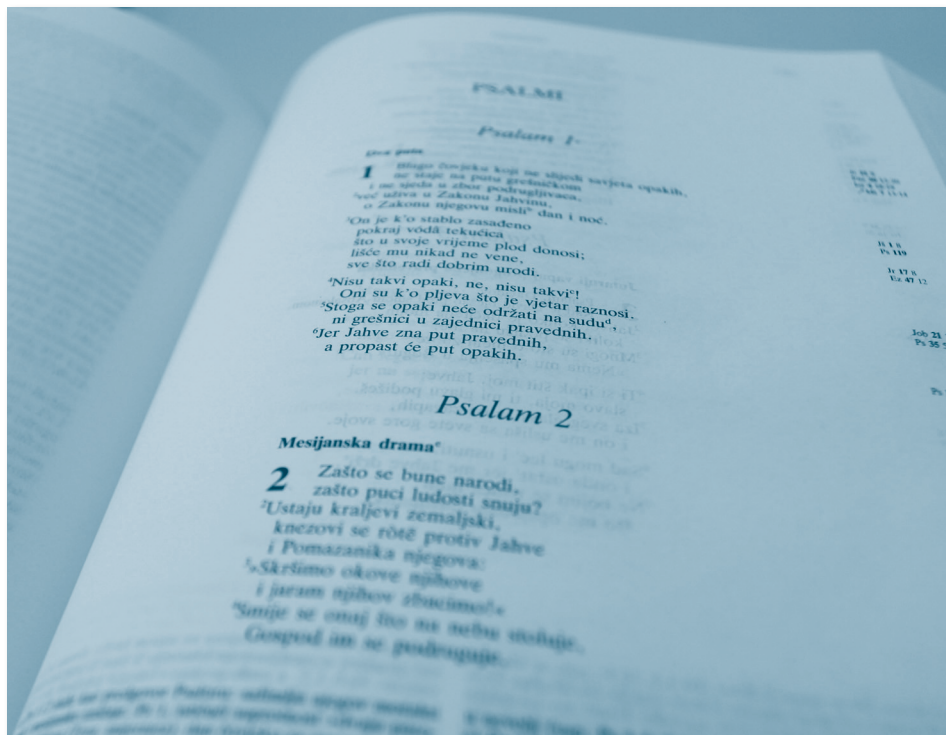
Riječ *himan* znači oblik svečane pjesme u čast božanstvu (grč. *ὕμνος*, lat. *hymnus*). Podrijetlo mu je u grčkim popijevkama (u čast bogova), koje su se pjevale za kulturna slavlja i u ophodima (procesijama). U *Starom zavjetu* je najstariji himan izrekla Mojsijeva sestra Mirjam (*Izl 15, 21*). *Novi zavjet* ima više himana, od kojih je vjerojatno najstariji onaj koji donosi Pavao u svojoj *Poslanici Filipljanima* (*Fil 2, 6–11*; usp. i *Ef 1, 3–14*; *Kol 1, 15–20*; *Otk 11, 15–18*).¹ Ti potonji su vjerojatno već postojali u liturgiji prije nego su bili preuzeti u *Novi zavjet*.

Pjesnici himnotvorci su na istoku Efrem Sirski i Roman Melod, a na zapadu Ambrozije, Prudencije, Sedulije, Venancije Fortunat, Jacopone da Todi i mnogi drugi. U latinskoj liturgiji himan je svaka strogo

Prof. dr. sc. ADALBERT REBIĆ rođen je 1937. godine u Hrvatskom zagorju. Srednju klasičnu gimnaziju završio je u Zagrebu a studij teologije i biblijskih znanosti na Papinskom sveučilištu Gregoriana i pripadnom Biblijskom institutu u Rimu, gdje je i doktorirao. Sve do svog umirovljenja 2005. godine radio je kao profesor biblijskih znanosti i orijentalnih jezika (hebrejski, aramejski, sirijski i arapski) na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

Iz svoje struke objavio je 28 djela te oko 400 članaka u raznim domaćim i inozemnim časopisima. Od 1970. do danas, sudjelovao je u prevođenju Svetoga pisma na hrvatski jezik, a preveo je s njemačkog, francuskog, talijanskog, engleskog i španjolskog jezika na hrvatski jezik čak 26 knjiga.

Kao urednik Općeg religijskog leksikona u izdanju Leksikografskog zavoda »Miroslav Krleža« (Zagreb 2002.) mnoge je tekstove prevodio, oblikovao i leksikografski zaokružio s područja Biblije, židovstva, katolicizma i američkih religija. Prihvatanje tog leksikona u teološkoj zajednici kako katolika tako i nekatolika i nekršćana pokazuje visoki stupanj njegova uspješnog rada i prijevoda.

ritmična, u strofama oblikovana pjesma, koja se najčešće rabi u liturgijskim obredima, najčešće u časoslovu i u misi (najpoznatiji su *Exsultet*, *Gloria in excelsis Deo*, *Te Deum*). Od Ambrozija potječu himni *Deus creator omnium*, *Veni redemptor gentium*². Aurelius Prudentius Clemens (umro 405.) objavio je brojne himne u *Cathemerinonu* i *Peristephanonu*³, od kojih su se sedam njih našli u časoslovu i u misama svetaca (*propria*). U srednjem vijeku su bili njegovi himni vrlo rašireni. Slično su bili i himni iz zbirke autora *Caeliusa Seduliusa* (umro oko 450.) preuzeti u časoslov i u euharistiju (primjerice *Carmen paschale*, *A solis ortu* i drugi). Slično je i *M. F. Ennodius* (umro 521.) ostavio iza sebe brojne himne (primjeri himan za Uzašašće Gospodinovo *Iam Christus ascendit polum*. *Venantius Fortunatus* (umro uskoro poslije 600.) spjevao je poznati himan *Pange lingua gloriosi proelium certaminis* te *Vexilia regis* i *Crux benedicta*. Spomenimo još

jednog vrlo plodonosnog himnоторца – Bedu Časnog (umro 735.). On je objavio brojne himne u svom djelu *Liber hymnorum diverso metro sive rhythmo*, od kojega je preuzeto u liturgiju deset himana, od kojih je najpoznatiji himan za Uzašašće Gospodinovo *Hymnum canamus gloriae*, koji je sve do 16. stoljeća bio raširen u liturgiji zapadne Crkve⁴. Mogli bismo prosljediti povijest nastanka pojedinih himana koje su razni autori spjevali u povijesti Crkve. No za to nemamo vremena. Tko želi o tome više znati, neka posegne za izvrsni djelom *Lexikon für die Theologie und Kirche*⁵.

2.0. Kantik

Pod pojmom *cantik* (lat. *canticus* = hvalospjev) podrazumijevamo posebni oblik liturgijske pjesme, lirski tekst *Svetoga pisma* koji ne pripada psalmima, ali se u bogoslužju, osobito u molitvi časoslova naroda Božjega, primjenjuje na način psalma. U sadašnjem moljenju časoslova susre-

ćemo u jutarnjoj, u sklopu psalama, jedan starozavjetni hvalospjev, na drugom mjestu, a u večernjoj novozavjetni, na trećem mjestu.

Pri završetku jutarnje, večernje i povečerja nalazi se po jedan novozavjetni hvalospjev: *Blagoslovljen* (*Benedictus*), *Veliča* (*Magnificat*), *Sad otpuštaš* (*Nunc dimmittis*). Zaharijinim hvalospjevom *Blagoslovljen* završava jutarnja, Marijinim hvalospjevom *Veliča duša moja* završava večernja, a hvalospjevom *Sad otpuštaš* završava povečerje.

Crkva je starozavjetne hvalospjeve ili kantike vrlo rano preuzela u svoju liturgiju. Ona ih je iščitavala u svjetlu događaja Isusa Krista, iznad svega u svjetlu događaja spasenja po Isusovoj smrti na križu i po njihovu blagoslovnom značenju (hebr. *berakah*). Oni su bili već u ranoj Crkvi upotrebljavani u liturgiji, na što upućuje navod u *Ef* 5, 19: »Razgovarajte među sobom psalmima, hvalospjevima i pjesmama«, kako i piše Pavao u *Kol* 3, 16: »U svakoj se mudrosti poučavajte i urazumljajte! *Psalmima*, *hvalospjevima*, *pjesmama duhovnim* od srca pjevajte hvalu Bogu!«

Prvi starozavjetni hvalospjevi ili kantici koje su kršćani već zarana molili u službi Božjoj bili su Mojsijev hvalospjev ili Mojsijeva pobjednička pjesma (*Izl* 15, 1–18), te hvalospjev triju mladića u ognjenoj peći (*Dn* 3, 52–90)⁶.

3.0. Psalmi

Njima želim posvetiti posebnu pozornost. Psalmi⁷ sačinjavaju najveći dio naših liturgijskih molitava, osobito u molitvi časoslova i u misnom slavlju. Psalmi su najomiljenija literatura mnogih naših vjernika. U *Svetom pismu Starog zavjeta* ima 150 psalama, pjesničkih ostvarenja svjetske vrijednosti. Pripadaju različitim književnim vrstama, a sve se svode pod zajednički naziv molitve. Psalmi su izvorno

sastavljeni na hebrejskom jeziku. Starozavjetni vjernici su ih recitali ili pjevali prvotno u svetištima, poglavito u jeruzalemskom hramu. Najprije su ih prenosili usmeno, a kasnije su ih zapisivali, najprije bez samoglasnika (suglasničko pismo), a kasnije su u židovskoj predaji (hebr. *massorah*), u 9. stoljeću po Kr., suglasnicima bili dodavani posebni znakovi, koji su označavali kojim samoglasnicima i s kakvim naglascima ih treba čitati, i tako dalje. Ti se znakovi zovu *masoretski znakovi*. Hebrejski biblijski tekst se po tome zove *masoretski tekst* (MT). Taj potonji izraz ćemo i mi koji put rabiti, pa je dobro to zapamtiti.⁸

U SZ-u knjiga psalama nije imala posebni naslov, nego se je, jednostavno, zvala *Pjesme* ili *Himni*⁹. Naziv *psalam* pojavljuje se u *Novome zavjetu* (usp. Lk 20, 42; 24, 44; Dj 1, 20; 13, 33). Naziv se pojavljuje prvi puta u grčkom prijevodu *Biblije*, u *Septuaginti*: ψαλμοί i podnaslov βιβλος ψαλμων (usp. Lk 20, 42 i Dj 1, 20). U *Aleksandrijskom kodeksu* pojavljuje se i izraz ψαλτήριον; odatle hrvatski naziv *psaltir*. Grčkim izrazom *psalmos Septuaginta* je prevela hebrejsku riječ *mizmor* (hebr. מִזְמוֹר = pjesma, himan). Knjiga psalama je sažetak mnogih biblijskih tema, koje se pojavljuju u mnogim knjigama *Staroga zavjeta*. Stoga za bolje razumijevanje psalama treba čitati cijelu *Bibliju*, osobito *Stari zavjet*.

Psalmi su izvrsna molitva. Po svojemu molitvenom, odnosno religioznom sadržaju psalmi su nešto jedinstveno u svjetskoj književnosti, remek-djelo antičke književnosti. Oni odražavaju vjerske osjećaje starozavjetnog izabranog naroda i pojedinaca u tom narodu, u njegovim žalosnim i veselim trenucima, u pobjedama i porazima, u trenucima plača zbog katastrofe, u trenucima osobne ili nacionalne žalosti, u tre-

nucima zazivanja Božje pomoći, zahvaljivanja Bogu za isprošena veličanstvena djela.¹⁰

3.1. Postanak psalterija

Razvoj knjige psalama ima dugu povijest. Kao živa molitva ona je doživjela tijekom izraelske povijesti mnoga prilagođivanja novim religioznim pogledima, preinake, nadopune i razvoj. U njihovu nastajanju i njihova je liturgijska upotreba u Hramu imala izvjesnu, iako ne isključivu ulogu. Mnogi psalmi izričito su povezani sa službom Božjom, npr. Ps 20, 26, 27, 66, 81, 107, 116, 134, 135. Kao pjesme koje se pjevaju u Hramu raspoznaju se Ps 48, 65, 95, 96, 118. Psalmi 120 – 134 hodočasničke su pjesme, koje su Izraelci pjevali kad su hodočastili u Svetište u Jeruzalem.

U psalmima se odražava sva biblijska pobožnost. U njima se tematski otkriva cijeli *Stari zavjet*, te oni žive i dalje u kršćanstvu. Oni su službena knjiga molitve Crkve. Punina objave u Kristu dopušta da se psalmi pokazuju u novom svjetlu. Oni su zaista kršćanska molitva ili – kako kaže Augustin – evanđelje Isusa Krista prevedeno u hvalu, zahvalu, molbu i pomirbu.

U današnjem obliku zbirka psalama postojala je već oko 250. godine pr. Kr. Kao takva ušla je u grčki prijevod hebrejske *Biblije*. Međutim zbirka psalama ima dugu povijest: Ps 68 je vjerojatno nastao u vrijeme sudaca (XIII./XII. st. pr. Kr.), a Ps 80 u vrijeme Makabejaca (II. st. pr. Kr.). Vremenska je razlika otprilike tisuću godina. Najstariji su psalmi dakle mogli nastati u samim počecima izraelskog bogoslužja, to jest u XII./XI. st. pr. Kr., a najmlađi tek potkraj III. st. pr. Kr.

Teško je odrediti točno vrijeme nastanka pojedinog psalma. I u tome nisu tumači jednodušni. Neki su tumači u tom pogledu velikodušni te neke psalme pripisuju vremenu prije

sužanjstva, a neki su stroži, pa većinu psalama pripisuju vremenu poslije sužanjstva. Tako će neki tumači nastanak Ps 8 staviti u vrijeme prije babilonskog sužanjstva (587. – 538. pr. Kr.), neki u vrijeme poslije njega. Tijekom tako dugog vremena psalmi su doživljavali stanovitu pretvorbu, od privatnih molitava postali su liturgijski himni, od kraljevskih psalama postali su mesijanski psalmi, od povijesnih eshatološki. Neki su psalmi koji su najprije bili rabljeni u mjesnim svetištima kasnije prešli u bogoslužje u jeruzalemskom hramu. Pobožni su ljudi psalme iščitavali i obogaćivali novim teološkim, povijesno-spasenjskim spoznajama (*relektura* psalama).

.....
U psalmima se odražava sva biblijska pobožnost. U njima se tematski otkriva cijeli *Stari zavjet*, te oni žive i dalje u kršćanstvu. Oni su službena knjiga molitve Crkve.

Većina se tumača psalama slaže da su oni nastali u izraelskom bogoslužju, u kojem se ostvaruje susret i sjedinjenje božanstva sa zajednicom. U takvom se kontekstu »spasenjski događaj« u kultu ostvaruje nekim simboličkim ponavljanjem prošlosti, u kojem riječi imaju ne samo tumačeću i dopunjujuću, nego i sakramentnu ulogu. One izražavaju ono što božanstvo čini u zajednici ili u njezinu pojedinom članu. U takvom je obredu psalam, kao himan, ritmizirana pjesma, prirodni oblik bogoštovne molitve. Osobni i individualni je element izostavljen, a snažno je istaknut element zajednice. U psalmima se ne susreću prvenstveno aluzije na osobnu sudbinu pojedinca, nego na ono što je tipično za zajednicu. U njima su istaknuti pojedini elementi važni za bogoslužje: klanjati se Bogu (5, 7), izvršiti svoj zavjet (7, 18; 22, 26; 50, 14 i tako dalje), prinijeti žrtvu (27, 6; 54, 8; 66, 15 i

tako dalje), pjevati hvale usred zbora, u velikoj skupštini (22, 23 s.; 35, 18; 40, 11 i drugdje), obilaziti Božje žrtvenike (26, 5; 43, 4), sudjelovati u svečanoj povorci k Domu Božjemu uz poklike (42, 5; 68, 25 s.; 118, 19–27), uzdizati molitve pred lice Božje kao žrtvu večernju (141, 2), izgovarati blagoslov. Sve to ukazuje na to da je podrijetlo većine psalama vezano uz neko sudjelovanje u bogoslužju.

3.2. Naslovi psalama

Oni sadrže vrlo važne podatke¹¹:

1. Podaci o *književnoj vrsti* psalma. Tako su neki psalmi obilježeni kao molitva, kao pjesma, kao ljubavna pjesma (npr. *Ps 45*). Ima nekoliko psalama koji su obilježeni kao mudrosni psalmi koji uvode vjernika u duhovni život (32; 42; 44; 45; 52; 55; 74; 88; 89; 142), hodočasnička pjesma (psalmi 120 – 134. *Ps 16* obilježen ja naslovom koji upućuje na to da taj psalam treba moliti u tišini (hebr. *miktam*), kao osobnu molitvu.

2. Podaci o *glazbalu* kojim treba pratiti pjevanje psalma. U naslovu za *Ps 4* čitamo da taj psalam treba pjevati i svirati uz žičana glazbala, *Ps 5* uz frulu, a *Ps 6* uz žičano glazbalo u oktavi. To znači da *Ps 6* treba pjevati kao psalam čežnje za mesijanskim vremenom. Prema rabinskoj predaji naime, harfa na kojoj se može svirati oktava je glazbalo za mesijanska vremena.

3. Podaci o *melodiji po kojoj psalam* treba pjevati. Melodije su uglavnom preuzimane iz pučkoga glazbenog stvaralaštva: tako *Ps 22* treba pjevati po napjevu *Košuta u zoru*, a *Ps 8* po napjevu *Tijesci*, *Ps 56* po napjevu *Golubica nijema u daljini*...

4. Podatke o *liturgijskoj* namjeni psalma, za koji blagdan ili za koju liturgijsku prigodu je psalam sastavljen: *Ps 30* je pjesma za posvećenje Hrama, *Ps 92* za dan subotnji, a *Ps 100* za zahvalnu žrtvu.

5. Podatke o *autoru* psalma. Gotovo polovicu psalama redaktori su pripisali Davidu (73 psalama, prema grčkom prijevodu čak 80 psalama)¹². Za židovsku predaju, osobito rabinsku predaju, i za ranu kršćansku predaju, David je, jednostavno, autor psalama. Osim Davida kao autori navode se i druge osobe: Asaf, istaknuti levit iz vremena poslije babilonskoga sužanjstva, autor 12 psalama, dvanaest puta su kao autori spomenuti Korahovi sinovi, dva puta Salomon, četiri puta Jedutun i jedanput Mojsije, Heman i Etan.

6. *Povijesne okolnosti* koje su utjecale na nastanak psalma ili su sadržaj psalma. Tako 13 natpisa donose podatke o životnim situacijama u kojima se nalazio David ili u kojima je David molio neki od tih psalama (*Ps 3; 7; 18; 34; 51; 52; 54; 56; 57; 59; 60; 63 i 142*). Molitelj psalma treba se stoga uživjeti u Davidovu situaciju i zajedno s njime ili poput njega moliti dotični psalam. To potonje

važno je i za nas kršćane, da i mi poput židovskih molitelja starozavjetnog Davida povežujemo s Isusom iz Nazareta. Sjetimo se da je Isus često molio »psalme Davidove« i nije ih

.....
Nekoć su se psalmi dijelili po sadržaju. Danas ih dijelimo po književnom obliku, jer sadržaj ovisi o obliku. Imamo tri glavne skupine, koje se često u pojedinim slučajevima ne mogu jasno lučiti te se i međusobno miješaju, i jedan oblik često nestaje i prelazi u drugi u istom psalmu.

želio svojim psalmima zamijeniti. Kad mi kršćani molimo psalme, sasvim je prilično da se moleći psalme sjetimo Davidovih životnih situacija, ali iznad svega i Isusovih životnih situacija i psalme molimo zajedno s Isusom. Tako će Isus upravo po molitvi psalama postati nama blizak, naš »prvorodeni brat« (usp. *Rim 8, 29*) i dolazimo s njime u bliski dodir kakav nam nijedna relikvija ne može nadoknaditi.

3.3. Književni oblici psalama

Kao i drugi narodi Starog istoka, posjedovao je Izrael istančan smisao za pjesnički način govora, za slikovito i snažno izražavanje; imao je bogato razvijen osjećaj za ritam, a napose za paralelizam, koji je glavno obilježje hebrejske poezije (drugi polustih razvija, sličnim ili suprotnim riječima ponavlja, razrađuje misao prvog polustih). Pjesme nalazimo gotovo u svim dijelovima SZ-a: one su, osobito u *Proroci-ma*, izmiješane s prozom. Ipak, izraelska religiozna lirika nalazi svoj najjači izražaj u zbirci od 150 pjesama.

Nekoć su se psalmi dijelili po sadržaju. Danas ih dijelimo po književnom obliku, jer sadržaj ovisi o obliku. Imamo tri glavne skupine, koje se često u pojedinim slučajevima ne mogu jasno

lučiti te se i međusobno miješaju, i jedan oblik često nestaje i prelazi u drugi u istom psalmu.

1. *Himni ili hvalospjevi*¹³. Sastav im je gotovo uvijek jednak. Iza poziva na hvalu Boga slijedi glavni dio, u kojem se iznose razlozi te hvale, a to su čudesa u prirodi, napose stvaranje, i čudesno Božje djelovanje u povijesti spasenja. Unutar te skupine sadržajem se izdvajaju dvije vrste psalama: kantici Siona (46, 48, 76, 87) i psalmi Jahve Kralja (47, 93, 96–98), u kojima se zapaža proročki utjecaj univerzalnosti Jahvina kraljevstva i eshatološka usmjerenost.

2. *Prozbeni psalmi ili tužbalice*¹⁴, molbe upravljene Bogu u nevolji. Tužbalice mogu biti općenarodne, ako nevolja pogađa sav narod. U teškim časovima, u ratu, porazu, u vrijeme suše i različitih pošasti, za navale skakavaca i u drugim nesrećama. Tada je bio određen post i vjernici su dolazili u Svetište da izmole Božju pomoć. Ako nevolja pogađa pojedinca, imamo individualne, pojedinačne tužbalice¹⁵. Obično počinju zazivanjem Boga da priteče u pomoć. Tada iznosi molitelj svoju nevolju pred Bogom Jahvom, i to u slikama, koje su već poprimile ustaljeni obrazac: smrtna pogibao, bolest, neprijatelji, krive optužbe pred sudom, progonstvo, grijesi. Psalmist se čvrsto uzda da će biti uslišana; njegovo se pouzdanje oslanja na Božje milosrđe i vjernost.

3. *Psalmi – zahvalnice*¹⁶. Mogu biti zahvalnice naroda ili pojedinaca. Veoma su bliski himnima. Hebrej za pojmove »hvaliti« i »zahvaljivati« upotrebljava istu riječ. Zaključak je psalma pouka i opomena nazočnima.

4. Ima i psalama u koje su tijekom vremena bili unošeni novi elementi: *proroštva* (Ps 2, 50, 75, 81, 82, 85, 95, 110), *mudrost*, psalmi o životu uskla-

đenu *s voljom Božjom* (14, 15, 24, 32, 52, 62, 101, 112, 127, 133).

5. Kraljevski psalmi¹⁷. U njima je središnja kralj David, koji se u hebrejskoj tradiciji zove i »mesija«¹⁸. Zbog toga su mnogi kraljevski psalmi, u djelomično prerađenu obliku, postali mesijanski psalmi. Izričito o Mesiji govore Ps 2, 45, 72, 110 (Ps 110 je u NZ-u od svih psalama najčešće citiran). *Novi zavjet* i prva Crkva cio niz psalama, ili dijelova psalama, koji nisu izvorno mesijanski, primijenili na Krista kao Mesiju (Ps 8, 16, 22, 35, 40, 41, 68, 69, 97, 102, 118, 119).

3.4. Psalmi kao molitva

Psalmi su po svojoj naravi molitva, molitva pojedinca i molitva zajednice. Njima se čovjek pojedinačno ili češće kao član zajednice obraća Bogu, iznosi mu svoje nevolje, tjeskobe, brige, moli ga za pomoć, zahvaljuje i slavi. U njima se vjernik prikazuje onakvim kakav on pred Bogom i jest, grešan i potreban oprostjenja, milosti i ljubavi. U psalmima se vjernik izražava vrlo konkretno; upotrebljava konkretne slike, mitološke ili čak magijske predodžbe.

.....
Psalmi treba moliti kao svoje molitve, nalazeći u njima sažet svoj život i svoju vjeru u Boga. Onaj tko učini psalme svojom molitvom, nada se čudu, koje Ps 18 uspoređuje s lijepom slikom: »S Bogom svojim preskačem zidine!« (Ps 18, 30), s Bogom providnosti, dobrote i pravednosti.

Psalmi nemaju poput proroka i drugih starozavjetnih knjiga cilj iznositi nov nauk. Zato u njima susrećemo jednako tako kao i u drugim biblijskim knjigama neke nedostatke glede nauke u zagrobni život. Njihova izvornost i značajka leži upravo u tome što oni predstavljaju izvrsnu molitvu što je susrećemo u povijesti religija. Oni nam pomažu da uđemo u osobni odnos s Bogom, da se naučimo s njime razgovarati, da iskusimo Boga kao svoga oca i prijatelja, da doživimo blizinu milosnog Boga spasitelja. Oni pomažu vjernicima svih vremena a ne samo Židovima uspostaviti osobni odnos s Bogom.

Dakako, psalmi su ne samo djelo Duha Božjega nego i čovjekova uma. Stoga su oni odraz određena

mentaliteta, određene kulture i civilizacije koja nije naša. Tu i tamo susrećemo vjerovanja s kojima se mi ne možemo tako lako poistovjetiti. U njima nailazimo na poganske elemente (Ps 19, 2–7; 29, 3–9; 67; 104), koje su psalmisti bez bojazni preuzeli u svoje molitve. Budući da su psalmi nastali u okviru kulta i njemu bili namijenjeni, oni odražavaju običaje židovskog kulta, običaje starozavjetnog vremena.

Većina je psalama namijenjena zajedničkom moljenju. U psalmima prodiere duša naroda koji se moli Bogu, zaziva ga za pomoć pred velikim katastrofama i opasnostima. Oni su bili u SZ-u javna molitva. S vremenom, očito, oni su postali i privatna molitva pojedinaca. Međutim oni su prvotno molitva zajednice, naroda Božjeg. Važno je imati sve te elemente na umu. Uostalom, situacija kakvu imaju psalmisti vrlo je često posve slična našoj. Mi kršćani molimo psalme u duhu Kristovu, u onom duhu u kojem ih je Krist molio i ostvario.

Premda su svi psalmi molitveni, ima niz psalama koji su na poseban način »molitveni«: to su takozvane molbenice¹⁹.

Tko zdušno moli psalme i potpuno se kroz psalme oslanja na Boga, tome psalmi postaju životna i životvorna snaga i stavljaju ga posve u Božji svijet, u ostvarivanje kraljevstva Božjega među nama na zemlji; to je paradoks moljenja psalama. Tko riječi psalama učini *svojima*, u izvrsnoj je mjeri našao način gajenja zajedništva s Bogom preko osobnog razgovora (*ja i ti*). Psalmi više nego bilo koje druge molitve predstavljaju školu molitve, školu odgoja osobna odnosa između molitelja i Boga, pa i između molitelja i njegove okoline (mislim i na ljude i na prirodu). Onome tko moli psalme događa se

.....
Većina je psalama namijenjena zajedničkom moljenju. U psalmima prodiere duša naroda koji se moli Bogu, zaziva ga za pomoć pred velikim katastrofama i opasnostima. Oni su bili u SZ-u javna molitva. S vremenom, očito, oni su postali i privatna molitva pojedinaca. Međutim oni su prvotno molitva zajednice, naroda Božjeg.

čudo da se slobodno predaje Bogu slobode.

Psalme treba moliti kao *svoje* molitve, nalazeći u njima sažet svoj život i svoju vjeru u Boga. Onaj tko učini psalme svojom molitvom, nada se čudu, koje Ps 18 uspoređuje s lijepom slikom: »S Bogom svojim preskačem zidine!« (Ps 18, 30), s Bogom providnosti, dobrote i pravednosti. Bog psalama daje mi snage da mogu preskakati zidine. Svejedno, radi li se ovdje o zidinama koje su nam postavili ljudi neprijatelji ili koje smo si sami postavili. S Bogom svojim mogu pobijediti sve ono čega bih se inače bojao i od čega bih inače pobjegao.²⁰

Zaključak

Rabi Šmuel Kaminka, značajan lik u hasidskoj književnosti, pripovijeda iz svog života kako ga je jednoga dana poznati rabin po svome sluzi pozvao na razgovor, ali se on ispričao da ne može doći, jer sada moli psalme. Kad se sluga uskoro vrati i užurbano izgovori: »Rabin te zove da hitno dođeš k njemu!« Rabi Šmuel Kaminka pođe odmah k rabinu i ispriča mu se za nedolazak jer je molio psalme. Onda mu rabin reče: »Ja sam te zvao da organiziraš skupljanje darova za siromašne Židove. Psalmi mogu i anđeli pjevati kao i mi, a pomoći siromasima možemo jedino mi ljudi. Bog stoga treba nas smrtne ljude da bi pomogao siro-

masima. Dobročinstvo je veće djelo nego molitva psalama, budući da anđeli ne mogu ispuniti tu zapovijed ljubavi, činiti dobročinstva!²¹

Ta anegdota ima za nas molitelje psalama dalekosežnu poruku. Ni jedan od sastavljača psalama nije smatrao da je molitva psalama veće djelo od djela milosrđa i ljubavi prema bližnjemu. Božja se ljubav ostvaruje u ljubavi prema čovjeku. To je temeljno uvjerenje cijele *Biblije*, pa tako i psalama. Psalmi su zgusnuti život i žele dati konkretnom i svakidašnjem životu konkretni oblik u Bogu i po njemu. Tko moli psalme i njihovim je riječima nadahnut, osjetit će se suočenim s tim konkretnim životom, osjetit će božanski poziv kojim je pozvan i poslan u taj konkretni svijet da se s njim uhvati u koštac i da ga pokuša Božjom pomoći mijenjati da bi se tako moglo ostvariti novo lice zemlje. Psalmi su proročka i apostolska molitva u isti tren. Oni stavljaju čovjeka u napetost između mistike i politike, kontemplacije i borbe. Ta napetost je važna za čovjekov život.

Psalmi nas mogu očuvati od toga na ne postanemo sterilni. Oni su dar Božji da možemo naučiti istinski moliti. Naučiti moliti! Da, treba naučiti moliti. Mnogi misle da srce koje je puno moli samo od sebe. Međutim, to je opasna hereza. Mi zamjenjujemo svoje želje, nade, uzdisaje, tužaljke i pohvale *molitvom*. Time zamjenjujemo nebo sa zemljom, Boga s čovjekom. *Moliti* ne značiti jednostavno isprazniti srce pred Bogom, nego punim ili praznim srcem tražiti i naći put do Boga i potom s njime razgovarati (Dietrich Bonhoeffer). Psalmi kao oblikovane molitve, dapače, od Boga oblikovane molitve, stavljaju nas u dugačku povorku molitelja u povijesti židovstva i kršćanstva, po

kojima stižemo sve do Abrahama, kojemu bi dano obećanje: »U tebi će biti blagoslovljeni svi narodi zemlje!« (Post 12, 3)

S psalmima je otprilike kao s kruhom. Možemo raspravljati o kruhu, možemo ga raščlanjivati, dijeliti na njegove kemijske sastojke, međutim samo onome koji ga stvarno jede, daje i jača život. Samo onaj tko psalme »povazdan u sebi ponavlja« (Ps 1, 1), tko s njima »iz dubina vapije k Bogu« (130, 1), tko blagoslivljajući i zahvaljujući Bogu gleda u Boga koji gleda siromahe s visina a bogate prezire (Ps 113, 6 s.), samo će taj iskusiti da »čovjek živi od svake riječi koja izlazi iz usta Božjih« (Pnz 8, 3), naime da živi od kruha i od riječi koje Bog daje.

Summary

This paper is practically lecture held to the participants of the scientific and practical symposium of the students of the church music. With this paper the author wants to introduce the auditorium in the hymns, canticles and psalms. Author mostly pays the attention to the Psalms. He briefly exposes the nature of the Psalms, their origin, the titles of the psalms and the literal genus of the different Psalms. In the conclusion he speaks about the Psalms as an excellent kind of the prayer.

BILJEŠKE

- ¹ Adalbert REBIĆ (glavni urednik), *Opći religijski leksikon*, Zagreb, 2002., sub voce »himan«. Jeronim ŠETKA, Hrvatska kršćanska terminologija, drugo izmijenjeno, popravljeno i upotpunjeno izdanje (reprint), reprintno izdanje izdao list »Marija«, Split, 1976., sub voce »himan«, »kantik« i dr.
- ² Helmut BRUNNER – Klaus FLESSEL – Friedrich HILLER, *Lexikon Alte Kulturen*, II, Zürich, 1990., 290.
- ³ Pierre-Yves FUX, *Les sept Passions de Prudence (Peristephanon 2.5.9.11–14). Introduction générale et commentaire*, 496 stranica, Éditions Universitaires, Fribourg, 2003.; Michael ROBERTS, *Poetry and the Cult of the Martyrs. The Liber Peristephanon of Prudentius*, Ann Arbor, 1993.

⁴ ROBERTS Michael. *The Humblest Sparrow: The Poetry of Venantius Fortunatus*, Ann Arbor, 2009.

⁵ Josef HÖFER– Karl RAHNER, *Lexikon für die Kirche*, V, Freiburg, 2006³, 559 – 566.

⁶ Adalbert REBIĆ (ur.), *Psalmi i kantici. Uvodi i komentari*, Zagreb, 2010., 358 stranica.

⁷ Adalbert REBIĆ, Psalmi kao molitva, u *Bogoslovska smotra*, 61 (1991.), 390 – 392.; ISTI, Glazba i ples u psalmima, u: *Biblija – izvor religija i kultura*, Zagreb, 1998., str. 63 – 75.; Alfons DEISSLER, *Psalmi, komentar*, Zagreb, 2009.

⁸ Masoretsko je tumačenje biblijskog teksta nastalo dosta kasno, oko 1200 do 1300 godina poslije grčkog prijevoda pa je opravdano pitati se, u kojoj je mjeri masoretsko tumačenje biblijskog teksta vjerno drevnoj predaji. Unatoč tomu, masoretski hebrejski tekst uživa i danas veliki ugled. Kritika hebrejskog biblijskog teksta je u novije vrijeme uvelike napredovala, zahvaljujući pronađenim biblijskim rukopisima u Kumranu (poslije 1948. godine).

⁹ Pjesme, hebrejski *tehillim* (jedn. *tehillah* od gl. *hillel* znači pjevati hvalu, pjevati zahvalnicu). Rabio se i naziv *tefillot* (sg. *tefillah* molitva, od glagola *pilllel* znači moliti se Bogu). Redni brojevi psalama u hebrejskom izvorniku nešto se razlikuju od rednih brojeva psalama u starome grčkom prijevodu (*Septuaginta*) i latinskom prijevodu (*Vulgata*), gdje se Ps 9–10 i Ps 114–115 uzimaju kao jedan psalam, dok se Ps 116 i 147 razdvajaju u po dva psalma. Brojenje kakvo je u *Septuaginti* i *Vulgati* postalo je tradicionalno do naših dana. U našem prijevodu psalme brojimo prema hebrejskom izvorniku, a u zagradu stavljamo tradicionalni broj, prema *Septuaginti* i *Vulgati*. Bolje poznavanje semitskih jezika danas, osobito ugaritskoga (na temelju ugaritskih tekstova, iskopanih poslije 1929. godine u Raš eš-Šamri, na obali Sredozemnoga mora, između Sirije i Libanona), pomaže nam da bolje razumijemo pojedine izraze, imenice, pridjeve i glagole hebrejskih psalama.

¹⁰ U iskapanjima u Kumranu (1947. – 1958.), na zapadnoj obali Mrtvog mora, također su pronađeni hvalospjevi, vrlo slični biblijskim psalmima (Hodajot).

¹¹ Nemaju svi psalmi naslove. Njih 34 nemaju nikakav naslov i zovu se *psalmi orfani* (psalmi bez oca i majke, siročad). Stari prijevodi hebrejske *Biblije* (*Septuaginta*, *Vulgata*, *Pešita*) u prijevodu su proširivali naslove ili ih dodavali onim psalmima koji takvih natpisa nisu imali. *Targum*, koji je već po svojoj biti bio slobodan prijevod, nastojao je te naslove prilično proširiti. Ti naslovi ne potječu od autora psalama. Bili su naknadno pripisivani. No unatoč tomu oni su vrlo stari i imaju stoga stanovitu povijesnu vrijednost. Iz tih naslova sazna-

jemo nešto o asocijacijama koje su u odnosu na ovaj ili onaj psalam imali oni koji su psalme u predaji prenosili s naraštaja u naraštaj i o duhovnosti pojedinih krugova koji su psalme molili i meditirali. Mi još uvijek nismo dovoljno istražili nastanak i sadržaj tih naslova. Međutim nešto o njima, ipak, znamo.

¹² Kao što je stara tradicija pripisala Salomonu mudrosne knjige, tako je i psalme pripisala Davidu, velikom pjesniku i organizatoru kulta u Izraelu. Sasvim je vjerojatno da neki psalmi sežu do Davida. Samo je teško u pojedinim slučajevima to dokazati. Naslovi psalama ne pružaju nam sigurno svjedočanstvo, jer izvorno označuju samo pripadnost nekoj zbirci pjesama, a ne ističu autorstvo. Brizljivo se analizom može utvrditi povezanost pojedinog psalma s drugim spisima SZ-a (npr. s *Ponovljenim zakonom*, s nekim proročkim ili mudrosnim spisima). To nam može pružiti dragocjene podatke za određivanje vremena postanka.

¹³ Ps 8, 19, 29, 33, 46–48, 76, 84, 87, 93, 96–100, 103–106, 113, 114, 117, 122, 135, 136, 145–150.

¹⁴ Ps 12, 44, 60, 74, 79, 80, 83, 85, 106, 123, 129, 137.

¹⁵ Ps 3, 4, 5–7, 11, 13, 16, 17, 22, 25, 26, 28, 31, 38, 42–43, 51, 54–57, 59, 63, 64, 69–71, 77, 86, 102, 120, 121, 130, 131, 140–143.

¹⁶ Ps 18, 21, 30, 33, 34, 40, 65–68, 92, 116, 118, 124, 129, 138, 144.

¹⁷ To su psalmi pisani u različitim književnim formama, sežu do kraljevskih vremena i odnose se na izraelskoga kralja, npr.: proroštvo za kralja (2, 110), molba ili zahvala za kralja (20, 21, 61, 72, 84), molitva za kralja (18, 28, 63, 101).

¹⁸ Kralj se izabranog naroda, budući da je pomazan, zove »pomazanik« (hebr. *mašiah*, mesija). Najvećem od svih kraljeva, Davidu, Bog je, prema 2 Sam 7, 16, obećao da će mu »prijesto (dinastija) ostati dvi-jeka«! To se proroštvo vrlo često spominje u *Bibliji*. Oko njega se s vremenom sve jasnije oblikovala nada u jednog Davidova potomka, po kojem će Bog ispuniti svoj spasiteljski plan. Uz kralja – pomazanika vezano je tako očekivanje Pomazanika – Mesije.

¹⁹ Ps 6; 7; 13; 17; 25; 26; 35; 38; 39; 42–44; 51; 55; 69–71; 77; 79; 80; 86; 88; 90; 102; 109; 119; 130; 137; 140–143.

²⁰ Erich ZENGER, *Mit meinem Gott überspringe ich die Mauer, Einführung in das Psalmenbuch*, Freiburg – Basel – Beč, 1987., 11 – 12.

²¹ Erich ZENGER, *Mit meinem Gott überspringe ich die Mauer*, 11–12.